

правилам, определяющим принципы взаимодействия, установленным в самом начале проектной работы;

- презентация коллективного продукта в разнообразных формах;
- анализ проделанной работы, идеи и предложения будущей совместной деятельности.

Педагог не имеет права «мешать» работе групп, а тем более давать ответы на вопросы, которые являются предметом обсуждения в группах. Он не находится в самом процессе этого поиска, а лишь помогает строить процесс так, чтобы в итоге группами был найден ответ самостоятельно.

Технология проектной совместной работы – это не самоцель, а только средство, которое помогает и учит взаимодействовать друг с другом, согласовывать свои мысли, поддерживать друг друга в использовании своих знаний и умений, а также пробуждать интерес к творчеству и приобретать свой личный опыт на пути к самому себе, своему образу Я.

СТАТУС РОДНОЙ МОВЫ Ў СІСТЭМЕ ВЫКЛАДАННЯ ЗАМЕЖНЫХ

Рубанюк Э.В., Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

У часопісе № 2'2001 «Замежныя мовы ў Рэспубліцы Беларусь» была ўзнята тэма дыскусіі «Ці патрэбна родная мова ў навучанні замежнай мове?»

Дадзеная тэма здаецца нам актуальнай у сувязі з шырокім распаўсюджаннем курсаў замежных моў, якія ў большасці сваёй выкарыстоўваюць аўтэнтычныя падручнікі замежнікаў. Так выкладанне ідзе шляхам завучвання слоў, фраз, граматычных з'яў, з прыцягненнем вялікай колькасці гульняў і фільмаў забаўляльнага характару. Засваенне замежнай мовы гарантуецца ў параўнальна невялікі тэрмін. І ўсё гэта без уліку ўплыву роднай мовы.

Аднак мы лічым, што навучанне замежнай мове без апоры на родную дае веды, якія з'яўляюцца дастатковымі толькі ў тым выпадку, калі слухач адразу пасля заканчэння курсаў выязджае ў краіну, мову якой ён вывучае, і там на практыцы выкарыстоўвае свае веды. У адваротным выпадку атрыманая інфармацыя, без яе практычнага прымянення, хутка губляецца. Чаму? Адна з прычын якраз у тым, што без апоры на родную мову немагчыма адчуць сістэму замежнай ды і час навучання, як паказвае практыка, зацягваецца.

Моўная сістэма павінна спасцігацца актыўна ў працэсе міжкультурнай і міжмоўнай камунікацыі. Без сацыякультурнай кампетэнцыі гэта, здаецца, немагчыма. Пры гэтым неабходна ўлічваць, што кожная культура неаднародная, таму для «прафілактыкі» ўзнiкнення стэрэатыпаў, якія перашкаджаюць адекватнаму і дыферэнцыраванаму ўспрымання культуры, трэба паказаць успрыманне прадстаўнікоў розных сацыяльных пластоў, узроставых, прафесійных і іншых груп той ці іншай з'явы. Спасцігаючы лінгвакультурныя паводзіны іншых народаў, мы спасцігаем ўласныя сістэмы каштоўнасцей, засвойваем абумоўленыя нашай культурай нормы выкарыстання мовы [А.А. Дуев, 2002], пры гэтым культуры павінны прыняцова разглядацца як раўнацэнныя [Г. Крумм, 1993].

Але адзначаецца, што ў айчынай традыцыі навучання замежным мовам ... пытанням апісання асаблівасцей расійскага менталітэту ў межах так званага «расіязнаўства» надаецца недастатковая ўвага [А.А. Дуев, М.С. Колеснікова, 2002], пра апісанне ж беларускага менталітэту гаворыцца, на жаль, яшчэ менш, нягледзячы на тое, што выкладанне замежнай мовы ў яе ўзаемасувязі з культурай лічыцца аб'ектыўным працэсам.

Таму, калі звярнуцца да беларускай рэчаіснасці, размова павінна ісці не толькі аб адной рускай мове, як справядліва было адзначана [Т.С. Глушак, А.А. Мірскі, 2001] (на жаль, так, бо большасць насельніцтва менавіта пры дапамозе гэтай мовы авалодвае замежнай), але і аб беларускай таксама.

Параўнанне роднай і замежнай мовы на ўсіх узроўнях: выдзяленне агульнага і адрознага – значна палягчае працэс авалодвання замежнай мовай.

Такім чынам, на фанетычным узроўні мы прапануем асаблівую ўвагу надаваць спецыфіцы вымаўлення гукаў, напрыклад, нямецкай мовы, не толькі ў параўнанні з рускай, але і з беларускай мовамі, тым больш, што акцэнт ў рускамоўных і беларускамоўных навучэнцэў адрозніваецца. Для дасягнення чысціні вымаўлення нямецкіх гукаў трэба рабіць акцэнт на дэталях і так званых дробязях. Напрыклад, такія нямецкія гукі, як [h] або [g] па-рознаму засвойваюцца і вымаўляюцца ў залежнасці ад таго, якая мова з'яўляецца роднай.

Даволі істотнай дапамогай можа быць апора на беларускую мову пры засваенні лексічнага матэрыялу: каля 40% лексікі сучаснай беларускай літаратурнай мовы складаюць запазычанні, якія прыйшлі ў нашу мову ў розныя часы і рознымі шляхамі.

Але не ўсе студэнты ў роўнай ступені валодаюць сваёй роднай мовай і ведаюць родную культуру. А ў Беларусі гэтыя абставіны ўскладняюцца, з аднаго боку білінгвізмам, а з другога, тым, што розніца паміж рускай і беларускай культурамі на першы погляд здаецца неістотнай. Нягледзячы на гэта, культурныя рэаліі і ў беларускамоўных, і ў рускамоўных студэнтаў павінны раўнапраўна [Е.В. Игнатенкова, 2002] ўлічвацца, абмяркоўвацца і прымяняцца ў працэсе арганізацыі дыспутаў, ролевых гульняў, абмеркавання тэм і праектаў на ўроках нямецкай мовы.

У выніку трэба падкрэсліць, што абодва метады выкладання замежнай мовы, з апорай на родную і без яе, – раўнапраўныя. І іх ужыванне пераважна залежыць ад таго, з якой мэтай вывучаюць мову. Калі існуе імкненне ў сціслы тэрмін засвоіць пэўны бытавы мінімум і тэрмінова паехаць у краіну вывучаемай мовы, тады зусім не абавязкова засваенне моўнай сістэмы. Але калі выкладанне накіравана на доўгачасовую памяць, тады ўзнікае неабходнасць свядомай апоры на родную мову.

Аднак празмерна захапляцца кампаратывістыкай таксама не варта, таму што існуе верагоднасць узнікнення калек, якія не могуць гарманічна ўліцца ў сістэму замежнай мовы. Мы лічым найбольш карысным разумнае спалучэнне абодвух падыходаў, таму што выкладаннем прадугледжваецца яшчэ і мэта развіцця моўнай інтуіцыі і адчування мовы ў навучэнцаў.

АДЛЮСТРАВАННЕ СТУПЕНІ АКТЫЎНАСЦІ САЦЫЯЛЬНЫХ КАНТАКТАЎ У БЕЛАРУСКІХ ЗАПАЗЫЧАННЯХ РОЗНЫХ ЧАСОЎ

Рудэнка А., Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Найбольш яскравым сведчаннем кантактаў між соцыумами з'яўляецца лексіка, у прыватнасці запазычанні. Як правіла, чым актыўней кантактуюць народы, тым больш запазычанняў з суседняй мовы можна адшукаць у мове-рэцыпіенце. Аналіз запазычанняў у мове розных часоў найлепшым чынам паказвае змены ў «арыентацыі» прымаючай мовы.

Аналіз запазычанняў беларускай мовы на розных этапах яе развіцця дазваляюць гаварыць пра ступень актыўнасці кантактаў беларусаў з суседнімі народамі.

І ў старабеларускай, і ў сучаснай беларускай мове запазычанні складаюць значную частку лексікона – каля 35%. Але ў старабеларускай мове большая частка запазычанняў – з лацінскай мовы, потым – з польскай, потым – з чэшскай і з нямецкай. Пры гэтым нельга не адзначыць цалкам адмысловую ролю польскай мовы: у працэсе запазычвання ў беларускую мову з іншамоўных крыніц яна амаль заўсёды выступае мовай-пасярэдніцай (выкарыстаны дадзеныя кнігі А.М. Булькі «Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV–XVIII стст.»).

Старабеларускія запазычанні вельмі цікавыя семантычна і сведчаць пра высокі ўзровень культуры: імагінаваць 'уяўляць', дэлібероваць 'лічыць, меркаваць', персвадоваць 'пераконваць', руменаваць 'разважаць, абдумваць', суппонаваць 'дапускаць, меркаваць'. Ці назоўнікі: когніцыя 'даследаванне', субтылізацыя 'залішне дробнае разуменне'. Калі запазычваліся лексемы з такой семантыкай, значыць, была неабходнасць вербалізаваць дадзеныя канцэпты.

У сучаснай беларускай мове, у параўнанні са старабеларускай, больш актыўныя запазычанні з рускай мовы, прычым запазычваюцца як уласна рускія лексемы, так і словы з іншых моў праз рускую. Для сённяшняй беларускай літаратурнай мовы (афіцыйны варыянт) руская мова служыць і асноўнай крыніцай папаўнення лексікі, і найгалаўнейшым медыятарам падчас запазычвання, і базай для стварэння калек – семантычных і словаўтваральных. У старабеларускай мове калькаванне было мала распаўсюджана (3%), у сучаснай беларускай літаратурнай мове – значна больш (10%), і гэта пераважна калькі з рускай мовы (бел. параўнаць, даследаваць, перабудова, падаткаплацельшчык і мн. інш.).

Натуральным чынам многа запазычанняў у сучаснай тэрміналогіі, прычым у афіцыйным варыянце беларускай мовы яны з'яўляюцца праз рускую мову, і таму складанне тэрміналагічных слоўнікаў часта ператвараецца ў перадачу рускіх слоў фанетычнымі сродкамі беларускай мовы (высокамалекулярны, палімер, полівітамін, тэтрагідраксаалюмінат і пад.).

Асобнае месца ў сучасным беларускім лексіконе займаюць лексемы агульнага руска-беларускага фонду, г.зн. найменні, якія адначасова з'яўляюцца ў абедзвюх мовах з прычын блізкіх сацыялінгвістычных і ўласна моўных характарыстык (Баханькоў А.А. Развіццё лексікі беларускай літаратурнай мовы ў савецкі перыяд. Мінск, 1982), – іх вельмі многа, гэта з'ява адрозная ад